

Γιατί ένα αφιέρωμα στον Αντόνιο Γκράμσι; Καμιά επέτειος δεν συνέτρεχε ώστε να θυμηθούμε τον ιταλό πολιτικό ηγέτη και διανοητή. Οποιαδήποτε διάθεση για αγιογραφία, εξάλλου, είναι ξένη προς το χαρακτήρα του περιοδικού. Την απάντηση στο ερώτημα θα μπορούσε να τη δώσει ο Μπρέχτ, όταν με την άνοδο του φασισμού στο μεσοπόλεμο έγραφε: “Κανείς αξιοσέβαστος επαναστάτης δεν απομακρύνθηκε από το σκοπό του εξαιτίας της εμφάνισης του φασισμού. Δεν υπάρχει όμως κανείς που να μην ξαναελέγξει τις απόψεις του.”. Σήμερα το φίδι του νεοφασισμού απλώς σηκώνει κεφάλι. Αλλά η κατάρρευση ενός ολόκληρου κόσμου τα τελευταία χρόνια, επιβάλλει “να ξαναελέγξουμε τις απόψεις μας”.

Πράγματι, όσοι πίστευαν ότι ο σοσιαλισμός θα σημάδευε το πέρασμα από την προϊστορία στην πραγματική ιστορία της ανθρωπότητας, οφείλουν να ξεκαθαρίσουν τους λογαριασμούς τους με την προηγούμενη τους συνείδηση. Υπάρχουν πολλοί τρόποι γι αυτό. Μπορεί κανείς να αποδεχτεί το “τέλος της Ιστορίας” και να συμβιβάσει την αλλοτινή του συνείδηση με την τωρινή ιδιότητα. Άλλος τρόπος είναι να προσφύγει στην αστυνομική αντίληψη της ιστορίας: αυτό που υπήρξε δεν κατέρρευσε· προδόθηκε. Συνεχίζουμε λοιπόν την αισιόδοξη πορεία μας χωρίς “μικροαστικές ευαισθησίες” και -φυσικά- χωρίς να γνωρίζουμε που πηγαίνουμε. Αν όμως, δεν μας ικανοποιεί ούτε η ιδιότητα, ούτε η αγοραία “επαναστατικότητα”, τότε πρέπει να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε: να συλλάβουμε τις αντινομίες και τις λανθάνουσες δυνατότητες του σημερινού κόσμου.

Πώς θα μπορούσε να γίνει αυτό; Ασφαλώς δεν υπάρχει ένας δρόμος και μοναδικός για να προσεγγίσουμε την αλήθεια. Και η “επιστροφή στους κλασικούς” ασφαλώς δεν θα μας δώσει μαγικές λύσεις για τα σημερινά μας προβλήματα. Ωστόσο μια “επιστροφή στους κλασικούς”, με την έννοια της κριτικής αφομοίωσης και αποτίμησης του έργου τους, είναι ίσως μια από τις προϋποθέσεις για την κατανόηση της σημερινής πραγματικότητας. Επιστροφή στους κλασικούς όχι για να αναζητήσουμε πάλι κάποια αλήθεια που θα μας απαλλάξει από το να σκεφτούμε. Επιστροφή για να αναζητήσουμε και να ανακτήσουμε, μέσα από τα ερείπια της Ιστορίας, το επιστημονικό κεκτημένο του μαρξισμού.

Επιστημονικό κεκτημένο; Δηλαδή πάλι κάποια “αλήθεια” έξω από την ιστορία, δεδομένη και αναλοιώτη; Προφανώς όχι. Επιστημονικό κεκτημένο θα σημαίνει κριτική ανάκτηση των βιώσιμων στοιχείων αλήθειας, ώστε με αφετηρία αυτό το σώμα των ιστορικά καθορισμένων στοιχείων αλήθειας, να επιχειρήσουμε μια ανασυγκρότηση της θεωρίας σε έκταση και σε βάθος, με βάση τις σημερινές πραγματικότητες, έτσι ώστε η θεωρία να βρεθεί σε αντιστοιχία με την πραγματικότητα. Πρόκειται προφανώς για έργο πνοής, το οποίο απαιτεί όχι μόνο συλλογική εργασία αλλά και ενότητα με τις κοινωνικές δυνάμεις οι οποίες αρνούνται την κεφαλαιοκρατική βαρβαρότητα.

Ο Γκράμσι θα μας είναι χρήσιμος σε μια τέτοια προσπάθεια. Όχι γιατί θα μας δώσει έτοιμες λύσεις. Ούτε γιατί οι απόψεις του είναι πάντα σωστές. Η επι-

καιρότητα του Γκράμσι οφείλεται προπαντός στο γεγονός ότι σε μια περίοδο θεσμοποίησης, δογματοποίησης και έκπτωσης της μαρξιστικής θεωρίας σε οικονομισμό και ιστορικό ντετερμινισμό, αυτός, κρατούμενος του ιταλικού φασισμού, ανέδειξε στα κείμενά του τη βαθιά σχέση φιλοσοφίας και πολιτικής, ότι η πολιτική χωρίς φιλοσοφική θεμελίωση είναι τυφλός εμπειρισμός, και ότι η φιλοσοφία αποκομμένη από την κοινωνική δράση καταλήγει αδιάφορος ακαδημαϊσμός. Ο Γκράμσι, αντίθετα με τον κυρίαρχο τότε αγοραίο υλισμό, εμελέτησε το φαινόμενο της ιδεολογίας και συνολικά των μορφών του εποικοδομήματος. Αναζήτησε διαμεσολαβήσεις ξεπερνώντας τη μηχανιστική τους συσχέτιση και ανέδειξε την αμοιβαία τους επίδραση. Εισηγήαγε στο λεξιλόγιο του μαρξισμού συστηματικά τις έννοιες της ηγεμονίας, του κοινού νου, του οργανικού διανοούμενου κλπ. Τόνισε το ρόλο της παιδείας, των ηθικών κινήτρων. Εμελέτησε το πρόβλημα των συμμαχιών, του κόμματος, του κράτους, κλπ. κλπ.

Για μια μεγάλη περίοδο ο Γκράμσι θεωρήθηκε αιρετικός, ετερόδοξος, από το επίσημο κίνημα. Άλλοι θέλησαν να διακρίνουν στη σκέψη του στοιχεία ιδεαλισμού. Έφτασαν ακόμα να τον θεωρούν ιδεαλιστή. Άλλοι υπερτόνισαν τις διαφορές του με τον Λένιν, με τον οποίον συμφωνούσε σε θεμελιώδη ζητήματα. Ανάγκη λοιπόν να γνωρίσουμε τη σκέψη του Γκράμσι, αυτού του “σύγχρονου κλασικού”. Βεβαίως ο καλύτερος (αν όχι ο μόνος) τρόπος γι αυτό, είναι η μελέτη του έργου του. Ελπίζουμε, συνεπώς, ότι το σημερινό αφιέρωμα θα αποτελέσει κίνητρο για μια τέτοια γνωριμία. Τα κείμενα που επιλέξαμε φωτίζουν διαφορετικές πλευρές του έργου του Γκράμσι. Ο αναγνώστης θα διαπιστώσει ότι υπάρχουν επίσης διαφορετικές οπτικές και εκτιμήσεις -όσοι συνεισφέρουν με τα κείμενα τους σ’ αυτό το τεύχος, δεν συμφωνούν πάντοτε μεταξύ τους. Ας ελπίσουμε λοιπόν ότι με αυτό το αφιέρωμα θα συμβάλλουμε στο ξεκίνημα μιας συζήτησης όχι μόνο για τον Γκράμσι, αλλά και για τα προβλήματα της εποχής του και της δικής μας.

Στο σημερινό τεύχος, εκτός από τα *Σημειώματα* και τα κείμενα της *Επικαιρότητας*, δημοσιεύουμε ένα κείμενο του Αϊνστάιν για το σοσιαλισμό. Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε στις ΗΠΑ πριν από 45 χρόνια και είναι, κατά τη γνώμη μας, ένα κείμενο προφητικό.

Η έκταση του αφιερώματος δεν επέτρεψε να περιληφθούν σ’ αυτό το τεύχος άρθρα των Βαζιούλιν, Τόμσον, Μανιάτη και μια άκρως ενδιαφέρουσα συνέντευξη του Τζέημσον στην *Οντοπία*. Τα κείμενα αυτά θα δημοσιευθούν στο επόμενο τεύχος.

Το εξώφυλλο είναι της Μαρίας Κοκκίνου. Η ίδια είχε την επιμέλεια της εικονογράφησης του τεύχους με έργα φουτουριστών ζωγράφων. Τα κείμενα του Γκράμσι, Τρότσκι και Μαρινέτι τα οποία αναφέρονται στο κίνημα του φουτουρισμού επισημαίνουν τις αντιδράσεις δύο κορυφαίων μαρξιστών-διανοητών απέναντι στο εικονοκλαστικό αυτό κίνημα